

URDIS

We know
books

Editor: Luminița Popescu
Copertă: Flory Preda
Tehnoredactare: Florența Sava
Corectură: Dușa Udrea

Toate drepturile rezervate Editurii Prestige

Copyright © 2024 Editura Prestige

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DELAVRANCEA, BARBU

Nuvele și basme/Barbu Ștefănescu Delavrancea. - București:
Prestige, 2024

ISBN 978-630-332-076-2

821.135.1

Tel.: 0732.55.88.33

www.edituraprestige.ro

www.facebook.com/edituraprestigeoficial

Barbu Ștefănescu Delavrancea

**Nuvele
și
basmе**

PRESTIGE
București - 2025

CUPRINS

BIOGRAFIE	5
Nuvele	
Sultănica	9
Șuier	34
Iancu Moroi	40
Răzmerița	63
Sorcova	70
Odinioară	76
Susana	81
Fata moșului	89
Zobie	105
Trubadurul	114
Din memoriile Trubadurului	139
Văduvele	167
Milogul	183
Hagi-Tudose	193
Domnul Vucea	212
Bunicul	232
Bunica	236
Basme	
Neghiniță	240
Poveste	252
Norocul dracului	264
Depart, departe	278
Palatul de cleștar	296
REFERINȚE CRITICE	305

NUVELE

Sultănica

I

De-a stânga Râului Doamnei, razna de satul Domnești, se vede o casă albă ca laptele, cu ferestrele încondeiate cu roșu și albastru.

Pervazurile ușii – curate ca un pahar; prispa din față – lipită cu pământ galben; pe creasta casei, de-o parte și de alta, scârțâie, la fiecă bătaie de vânt, două limbi de tinichea, așezate pe două goange cât găgălicea. Curtea, îngrădită cu nuiele de alun; hambar de fag, obor de vite și grajd pus la pământ pe patru tălpoaie groase.

Ăst cămin fusese odinioară cu rost pe când trăia jupân Kivu.

Fusese chiabur răposatul, dar biata Kivuleasă, rămasă singură, ca femeia, a luptat cu inima, iar nu cu gândul. S-a prăpădit cu firea, că Sultănica ajunsese fată mare.

Dar, când e să-i meargă rău omului, pe orice-o pune mâna se sparge.

De câte ori n-o podideau lacrimile pe biata bătrână, privind acareturile mari, dar pline de sărăcie și de pustiu. Nu cerea de pomană. Da' și viața de azi până mâine viață e ori foc?

Doi juncănași, o vacă, doi cărlani, zece oi și-un berbec e sărăcie lucie la o vatră de care altădată țineau opt perechi de boi ungurești, șase vaci cu ugerul cât căldarea, nouă cai iuți și-o turmă de oi, ce umplea valea râului de behăit când coborau dinspre munte.

E începutul lui decembrie.

A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; și cade, cade puzderie mărunță și deasă, ca făina la cernut, vânturată de un cri-văț care te orbește. Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme. Pădurile, în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși. Vuiet surd se încovoiaie pe după dealuri și se pierde în văi adânci. Cerul e ca leșia. Cărduri de corbi, prididite de vânt, croncăie, căutând spre păduri. Viscolul se întetește. Vârtejele trec dintr-un colnic într-altul. Și amurgul serii se întinde ca un zăbranic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede, cu un vâjâit mănios înecat în glasul vântului, și izbește sloiuri mari de gheață și butuci groși de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat.

Părția e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți.

Cea mai îngrijită leagă cârciuma de primărie.

Lumini gălbui de văpăiță joacă prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amortit satul, îndeobște zgomotos. Numai în băătăura Hanului Roșu hămăie răgușit doi dulăi de căini.

În cârciumă e harababură mare. Firitiseală nepomenită ține nea Nicola Grecul, cu frunțașii satului, de ziua sa.

O dată pe an e Sf. Nicolae.

În ușa prăvăliei stă un țaran nalt, spătos, cu fața conabie ca sfecla; uneori scutură din cap, râde și îndrugă singur.

— Așa e omul, un ciocan, încă unul ș-al treilea, până ajungi la tinichea, de-acolo-ncolo. Dumnezeu cu mila. Torni, parcă torni într-o pârnaie. Dar Sanda ce-o să zică. Că mi-a dat Sfântul muiere harnică, dar rea, topenia pământului!

Înlăuntru s-aud ciocneli de pahare, bușeli de călcăie și zbârnâitul otova al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea

țărâna din pod. Apoi, când se mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe toți, care mai de care:

— Hai să ne fie de bine, nea Nicola! La mulți ani cu spor și sănătate! Cinstit socru mare.

— Suge, sugă, că doar nu te-a îmbătrânit calea bisericii.

— Mai trage-i, părințele, o liturghie.

— Să te văd, logofete, care pe care.

Fiecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la alții obide.

Unii abia așteaptă Ignatul să-și taie grăsunul cât malul, alții abia au mălai de gură. Că cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul, ca pe curcani cu nuci.

III

Așa înțelenise, de pustia de vreme, mai tot satul; și așa, hangiul venetic, bogat putred, se răsfoia în duhoarea de țuică și vin, pe când mama Stanca Kivuleasa sta mânărită la gura sobei, mângâindu-și odorul pe obraji. Sultânica ațipise cu capul în poala mă-sei.

Odaia e deretecată de ție drag să te uiți la ea. Pe pat o scoarță aleasă în fel de fel de migălituri. Pernele, cu fețe de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, două plăpumi groase.

Spre răsărit, trei icoane muscălești, roșii ca para focului. Toți sfinții se aseamănă ca două picături de apă. Toți au ochii din trei linii, nasul dintr-una și gura din două. Cât despre sf. Gheorghe, călare pe-un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoară și nu mai omoară un balaur de pe țărâmul celălalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt înconjurată cu mănunchi de busuioc și siminoc, din Vinerea Patimilor, strâns legate în vlăstar de salcie de la Florii.

Focul pălpăie. Câteodată pocnește de-aruncă spuza în sus.

Și Sultănica deschide repede niște ochi ca pruna de mari. Și mama Stanca, ferind-o de scânteii, îi zice încetinel: „Dormi, puiul mamei, dormi!”

Sultănica strecură, printre genele ei de catifea, două lacrimi. Una se întinse pe obraz, iar alta îi încreți gura.

Fata Kivului e cum arar se mai află sub soare. Chipul ei parc-ar fi zugrăvit: alb și cu două răsurii pe obraji. Ochi negri ca mura, frumoși de pică, dar când îi încruntă, te sperie ca-ntunericul. Părul lins, cu unde albastrui. Se poartă cu tâmple. Așa a apucat de la mă-sa, și mă-sa de la mă-sa, obicei adus de pe obârșia Ialomiței, unde nu se știa de crețuri și colțișori.

Sultănichii îi este dragă curățenia ca lumina ochilor, că, chiar de n-ar avea sprâncenele trase ca din condei și buze rumene ca bobocul de trandafir, tot n-ar da cu foiță și cu muc de lumânare.

Când merge, saltă puțin și se mlădie. Trup omenesc de n-ar fi, s-ar frânge.

Multe capete a sucit. Mulți ochi au jinduit-o. În horă fură toate privirile, și ea s-aprinde de-ai crede că se topește.

Și ce vâlnic, și ce năframă, și ce cămașă de borangic, galbenă ca spicul și subțire ca pânza păianjenului, încât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârăguită, cum se bate când abia răsuflă de osteneală.

Să crape de căldură, nu-și sumete mânicuțele în fața flăcăilor. Să se îmbrebenească ea cu gălbenele și bujori, cu creițe și cu ochiu-boului? Nu scrie la dânsa așa țigănie. He, arareori, numai ce-o vezi cu câte-o brândușă în păr ori cu doi-trei de diței între betele ce-i încolăcesc mijlocul de patru ori.

La șezători s-a dus o singură dată de când e fată mare, dar de atunci să nu-i mai pomenești: „Cui îi arde de zbenquit e săritoare pentru așa treabă”. Că până se coace dovleacul în sobă, câțiva flăcăi dau iama prin fete. Le mai ciupesc, le mai

sărută de le scot ruji în obraz. Ba unora le ia ori betele, ori spilca, ori năframa, și duminica, la horă, până să li le dea, le snopesc o toană pe după șura din spatele hanului. Unii mai împelițați numai ce-i auzi: „Sări, cutărită, de suflă în ăl foc!” Și când biata fată stă-n genunchi, suflând din băirile inimii, odată îi dă brânci și cade pe spate.

Sultănica e leită-poleită răposatului. Când se aprinde, nu te poți apropia cale de-o poștie. Când vrea ceva, vrea, nu se-ncurcă. De se mânie, nu mai vede înaintea ochilor.

Într-o zi, la sapa porumbului, cine știe ce i-a năzărit că, cu toate rugăciunile mă-sei, n-a voit să mănânce din zori până la amurg și n-a lăsat sapa din mână până n-a căzut ruptă de osteneală. A dus-o biata bătrână mai mult moartă decât vie acasă. A doua zi, când s-a dezmeticit și-a văzut pe mama Stanca la capul ei, galbenă ca turta de ceară, cu părul alb și ciufulit, cu ochii trași de durere, a sărit la gâtul ei și, fără să zică nici pis, a început s-o sărute și pe-o parte și pe alta, până podidit-o un plâns de-a muiat un ștergar întreg-întreguleț.

Unele mai istețe din sat au împrăștiat zvonul că ar cam suferi de vrun farmec.

De harnică, harnică, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului și cade ca un fulg. În argea nu i se văd mâinile. Când toarce, mănâncă caierul. De cinstită, nu e obraz mai curat. Când Ioniță Rotarul, om chipeș și hazliu, s-a încercat s-o sărute, a sărit parc-ar fi călcat pe coadă de șarpe și, în mijlocul flăcăimii, i-a strigat:

— Mi-aș tăia obrazul, dar ți-aș tăia buzele!

VI

Ce pune a satul în nedumerire, și mai vârtos pe-ale ce cată nod în papură, e când apucă lumea în cap și trece nouă hotare.

Numai ce-o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara-rara, prin fâneată. Galbenă, cu cearcăne vinete în jurul ochilor, merge ce merge și se oprește la vrun deal, la vrun pârâu. Ascultă neclintită un ceas, două. Vântul bate holdele. Izvoarele dau de-a dura pietricelele din matcă și le sună ca pe niște zurgălii auzite din depărtare.

Apoi culege flori și le azvârle, până ce i se aprind obraji și se trezește ca dintr-un somn adânc. Ochii îi sclipesc ca oțelul învârtit la soare.

Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare cu capul rezemat de crucea din creștetul mușcelului ce desparte apa Vâlsanii de Râul Doamnei, privind, ca dusă de pe lume, la roșeața apusului.

Obosită de gânduri, se întorcea spre casă cu căutătura-n jos, cu un nod în gât, cu gura friptă de sete. Și, de întâlnea vrun izvor, bea până i se oprea răsuflarea. Apoi, făcând mâinile căldărușe, le umplea cu apă rece ca gheața și limpede ca diamantul, pe care și-o arunca în obraji.

Da' să te ferească Cel-de-sus de gura satului și de pizma celor vinovați și răi!

N-avea să scoată capul în lume Sultănica, ea, care, de bună ce era, și-ar fi dat și dumaticatul din gură, că începeau șușuitul și ponoasele.

Câte-n lună și-n soare-i scorneau.

— Sultănica, frumoasă? Aida-de!

Mai bine își pune gâtul pe tăietor Ilinca, ciupita de vărsat.

— E o fudulă, o luată din Iele, n-are toate sâmbetele. Când umblă, calcă-n străchini. Numai nevastă ca toate nevestele n-o să fie Sultana aia, zicea la fântână, la horă, la șezători fata Ciaușului. Ce are neica de nu i-a primit peșitul? Au nu e voinic? Ori e bețiv, stricător de case, zurbagiu? Au n-are de

pe ce bea apă? He, he, fata proastă și țăfnoasă dă norocului cu piciorul. Da' de, om sărac și cu nasul în sus. Știe Dumnezeu ce face!

Și flăcăii, mai toți, o luaseră în nume de rău. Nu, că de ce să fie așa de mută? De ce să fugă de toți parc-ar fi râioși? O fată mare se mai lasă ba la un sărutat – că d-aia are gură dulce –, ba la un giugiulit – că d-aia are sân cu drăgănele. Și știi, cum e omul, din una într-alta, se îngroașă gluma, și căpătuiala vine, că moș popa ce-așteaptă? Să dezlege dorul după pofta inimii. Altfel cântă cucul pe fată bătrână și rămâne mușuroi fără soboli.

V

S-auzea, în depărtare, chiuit de danț și pocnete de pistol la nea Nicola Grecul.

Vântul vuia de te lua groaza. Măzăricea răpăia în fereastra mamei Stanchii.

Sultănica ridică capul din poala mă-sei. Se alipi de bătrână. O cuprinse pe după gât cu brațele rumenite de dogoarea focului și privi lung la chipul ofilit al bătrânei.

Buzele mamei Stanchii tremurau. Multe îi treceau prin cap și multe prin inimă când grecoteiul se desfăta.

— Mamă, mamă, grai bătrâna, moș popa, când spune din Vanghelie, cică să rabzi și iar să rabzi. Așa e, părințele. Așa e. Că Mielușelul Domnului a răbdat scuipat, bătaie și răstignire. Dar când mă gândesc la răposatul ș-aud chiuitul cațoanului, mă podidesc lacrimile, Sultănica mamei, și blestem din suflet, doară de l-o ajunge mânia Domnului!

Sultănica strânse vătraiul de-i zbârnâi în mână.

— Nu mai pot, grai iar bătrâna, nu mai pot să-mi târăsc zilele, când mă uit la tine și nu știu pe ce mâini o să cazi. Aveam și noi, pe vremea Kivului, rod și vite cu duiumul;

pătulele gemeau de pline; băătura nu mai încăpea de vite și lighioi. Mugeau de zguduiau casa vacile. Și ce te pomeneai că se aruncau pe răsfaț.

Rupeau pământul cu fuga, de la un gard la altul, cu coada în sus, clătinață ca o măciucă. Șase argați nu le da de cap până nu se potoleau de bunăvoie și nu cătau spre obor, dând din cap și băgând limba și pe-o nare, și pe alta. Bietul tat-tău se uita mândru la bogăția lui cinstită. Parcă-l văd, c-o mână în șerparu-i civit, alergând de colo-colo. Ce hărnicie de om! Tot satul nu-i ținea piept.

Când punea mâna pe plug, trosneau coarnele. Când da cu sapa, intra cu muchie cu tot. Coasa în mâinile lui rădea ca briciul. Tu erai mică și nebunatică. Cum te zărea că-i ieși înainte, cu mânușițele pline de noroi, creștea inima în el și se topea de-a-n picioarele.

— Bietul tata!

Focul pâlpaia în gura sobei. Mușcelele alburii abia se mai zăreau prin geamuri.

— În toiul verii, îndată ce venea rupt de osteneală, ne ospătam bine, apoi ne odihneam pe prispă. Pe tine te-așeza ca pe-o laiță pe genunchi și te juca, și spunea, și râdea, și tu-i băgai mâna în barbă. Uite așa ne-apuca miezul nopții. Îl luam cu de-a sila la culcare. Aud și-acum glasul lui: „Să mai stăm, fă Stancă, fă, că parcă mă-ngraș când mă uit la voi!” Era rai, nu viață, până se pripăși, ca pomojnic, pe plaiurile noastre, iuda de cațaon. Și a sosit într-un ceas rău. Lăcuste erau, secetă era, vitele boleau și mureau pe-un capăt. Dar ce să mai îndrug, Sultănica mamei.

Într-un an, a făcut ce-a făcut, lipitoarea, l-a băgat în judecăți și l-a lăsat sărac lipit. Kivu era iute și-avea și-un beteșug de tuse. S-a luat la contră și, de mâhnire, s-a-mbolnăvit. Când și-a dat sufletul, mă strângea de mâini ca c-un clește și te

chema, ars de-un foc nestins. „Încă doi ani. Să nu vă las pe drumuri”. A zis și i-am închis ochii.

Pe mama Stanca o podidiră lacrimile; curgeau picături mari pe vatra de cărămizi calde, și de unde cădeau se ridicau aburi înghițiți de gura sobei.

— Nu mai plânge, mamă, zise Sultănica sărind în sus. Îi dau foc. Să ardă ca șoarecii. Doar nu s-au stins toți ai Kivului!

Mama Stanca îngheță văzând pe Sultănica năprasnică la corp și cu ochii ca doi cărbuni aprinși. După câteva clipiri dese, zise cu mare evlavie:

— Fă-ți cruce, fata mea, fă-ți cruce, avuseși un gând rău. Necuratul a trecut pe lângă noi.

Bătrâna șopti de trei ori, plecând fruntea în jos: „Numele Tatălui, ș-al Fiului, ș-al Sfântului Duh, amin”.

Se liniștiră. Sultănica aruncă o buturugă în sobă. Bătrâna turnă untdelemn în candelă și-și șterse pe frunte deștile atinse de paharul ce ardea la sfintele icoane.

— Am să-ți fac o rugăciune, mamă. Iacă, astăzi fuse Sfântul Niculae, vreau și eu să-ncerc mila cerului. Să stau la privighere până la cântatul cocoșilor de-a treia oară. Poate să ne arunce cuviosul Niculae vro pungă cu bani, că văduva din carte avea trei fete, și pe cătetrele le-a căpătuit.

Mama Stanca, cu tot amarul de care era covârșită, zâmbi.

— De, maică, s-a cam umplut lumea de rele, d-aia și mi-lostivul nu mai face minuni. Ei, odinioară a fost cum a fost, dar acum e prea de tot. O să ne apuce judecata d-apoi. O să plouă foc și pucioasă. Și îngerii Atotțitorului vor buciuna: „Sculați, morți, din morminte!” Domnul și-a întors fața de la noi, păcătoșii.

— Să-mi încerc și eu norocul.